

Інноваційна взаємодія нафтогазових підприємств та фінансових установ на ринку фінансових послуг

© Л.Т. Гораль
д-р екон. наук
З.А. Мацук
канд. екон. наук
zoriana_01@yahoo.com
ІФНТУНГ

УДК 336.648

У статті досліджено теоретичні аспекти взаємодії фінансових установ та підприємств нафтогазового сектору економіки на ринку фінансових послуг у процесі трансформації довгострокових інвестиційних ресурсів у виробничий капітал. Представлено авторське бачення таких наукових категорій, як «інноваційна взаємодія», «кластер» та «кластерний капітал», та обґрунтовано необхідність формування фінансово-промислового кластера.

Ключові слова: інновація, інноваційна взаємодія, кластер, кластерний капітал, нафтогазовий сектор економіки, ринок фінансових послуг, фінансова установа.

В статье исследованы теоретические аспекты взаимодействия финансовых учреждений и предприятий нефтегазового сектора экономики на рынке финансовых услуг в процессе трансформации долгосрочных инвестиционных ресурсов в производственный капитал. Представлены авторские видения таких научных категорий, как «инновационное взаимодействие», «кластер» и «кластерный капитал», и обоснована необходимость формирования финансово-промышленного кластера.

Ключевые слова: инновация, инновационное взаимодействие, кластер, кластерный капитал, нефтегазовый сектор экономики, рынок финансовых услуг, финансовое учреждение.

In the article, the theoretical aspects of the interaction between financial institutions and enterprises of the oil and gas sector on the financial services market in the process of transforming the long-term investment resources into the production capital are investigated. The author's own vision of such science categories as «innovative interaction», «cluster» and «cluster capital» is presented and the need to form a financial and industrial cluster is explained.

Key words: innovation, innovative cooperation, cluster, cluster capital, oil and gas sector, the financial services market, the financial institution.

У сучасному суспільстві впровадження інновацій передбачає формування системної стратегії і тактики та постійне реагування на мінливість ринку як в довгостроковому, так і в короткостроковому періодах. Цей фактор, на наш погляд, створює передумови для комплексного аналізу та системності у підходах до інновацій, які сьогодні стосуються взаємодії фінансових установ та нафтогазового сектору економіки на ринку фінансових послуг. Стійка інноваційна система не лише допомагає вирішити конкретну проблему, але й відкриває можливість для подальших інновацій. Сьогодні на ринку вони орієнтовані не тільки на створення нових технологій, продуктів та послуг, інновації – це передусім системний процес, що розвивається в технологічному, економічному і соціальному полі, де формується стратегія «виживання» учасників ринку: фінансових установ та їх клієнтів – суб'єктів господарювання нафтогазового сектору економіки.

Проблематика діяльності фінансових посередників на ринку фінансових послуг посідає важливе місце в дослідженнях та публікаціях як українських, так і іноземних вчених. Особливу увагу серед них привертають наукові праці В. Базилевича [1], О. Барановського [2], О. Вовчак [3], В. Власенко [4], В. Корнєєва [5],

В. Кременя [6], В. Міщенко [7], В. Унінець-Ходаківської [8] та інших, які дають змогу оцінити теоретико-методологічні принципи діяльності фінансових установ на ринку фінансових послуг.

Переважає більшість робіт науковців зорієнтована на дослідження загальних теоретичних основ діяльності фінансових посередників на ринку фінансових послуг, при цьому системного дослідження, спеціально присвяченого фінансовим проблемам інноваційної взаємодії суб'єктів нафтогазового сектору і фінансових установ на ринку фінансових послуг, у вітчизняній науці немає. Крім того, до цих пір не запропоновано механізму інноваційної взаємодії підприємств нафтогазового сектору та суб'єктів ринку. Інноваційні процеси, як і механізми їх фінансового забезпечення, розвиваються надто динамічно, актуалізують дослідження цієї проблеми в сфері теорії фінансів, її методології та практики забезпечення інноваційної взаємодії нафтогазових підприємств та фінансових посередників.

Мета роботи – дослідження теоретичних аспектів інноваційної взаємодії суб'єктів нафтогазового сектору та фінансових установ на ринку фінансових послуг. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: дослідження понятійного апарату забезпечення інноваційної взаємодії суб'єктів на-

фтогазового сектору та фінансових установ на ринку фінансових послуг; визначення ролі кластеризації підприємств нафтогазового сектору в механізмі фінансового забезпечення їх інноваційної взаємодії.

Нафтогазовий сектор економіки України відіграє важливу роль не лише як інституційна складова паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), а перш за все як необхідна умова стабільного розвитку країни: у сучасних умовах він є визначальним для функціонування всіх галузей економіки України і добробуту населення, фактично посідаючи місце несучої конструкції як в економіці, так і в державі загалом. Саме від стану справ у ПЕК залежить розвиток промисловості, сільського господарства, сфери послуг, комунального господарства, а врешті-решт, – рівень розвитку всього суспільства та якості життя.

Найближчим часом на європейському ринку газу можуть відбутися зміни, пов'язані з появою нових постачальників. Однак головну роль у постачанні газу до Європи будуть відігравати країни (регіони), які домінують на ринку зараз, – Росія, Алжир, країни Північного моря.

Потрібно зазначити, що загальні очікування щодо зниження цін унаслідок лібералізації ринків не повинні інтерпретуватися як безумовний ціновий прогноз, тоді як лише раптова зміна цін на паливо на світових ринках у змозі змінити напрямок руху цін [9].

Ринок фінансових послуг найбільш адаптований до інновацій, що впливають на міжгалузеву структурну перебудову та трансформаційні процеси в нафтогазовому секторі економіки. Основою подальшої еволюції ринку є його інноваційний розвиток. Як інституціональні інвестори фінансові установи зобов'язані забезпечувати фінансові потреби нафтогазових підприємств у фінансових послугах. Як посередники вони є джерелом фінансових інновацій, впровадження яких збільшує обсяг пропозиції фінансового капіталу на ринку, продукує результативну інвестиційну діяльність та позитивну дію кредитної системи на економічні процеси в країні. Розвиток ринку фінансових послуг передусім спрямований на забезпечення відповідності можливостей ринку потребам нафтогазового комплексу. При цьому така відповідність може досягатися або шляхом трансформації процесів, або шляхом його видозмінення, що відображається в кардинальному удосконаленні стандартів діяльності та сприяє розвитку нових системоутворюючих відносин фінансових установ та нафтогазових підприємств, формуючи передумови виникнення нововведень. Сьогодні головним фактором взаємодії суб'єктів ринку фінансових послуг та нафтогазового сектору економіки є спроможність впроваджувати інновації та ефективно використовувати їх. Для вітчизняних учасників ця проблема особливо актуальна, оскільки багато із них мають недостатню інноваційну культуру та слабкі організаційні механізми реалізації інноваційних процесів.

Нафтогазовий сектор економіки та ринок фінансових послуг досягають конкурентних переваг завдяки співпраці, а подальше їх утримання можливе шляхом

збереження ефективних традицій як фундаментальних інновацій, так і їх кардинальних змін і постійних трансформацій. Через загострення глобалізації світової економіки, експансію транснаціональних корпорацій інноваційна складова бізнесу, влади та соціуму стає ключовим чинником її виживання. Хоча рівень інноваційності взаємодії фінансових послуг та суб'єктів нафтогазового сектору економіки на ринку фінансових послуг повинен бути оптимальним, тобто не повинен перевищувати рівня його загального потенціалу розвитку, оскільки інновація є носієм біфуркаційних наслідків. Будучи фактором «творчого руйнування» [10] економічної системи, вона одночасно створює та зміцнює її традиційну природу. З огляду на це, розвиток взаємодії фінансових установ на ринку фінансових послуг та реального сектору економіки можна представити у вигляді економічних традицій, інновацій та інвестицій, що взаємодіють. Створення, впровадження і розвиток цих «базових інновацій» [11], «технологій широкого застосування» [12], «фундаментальних традицій» [13,14] формують цілу сферу нових технологій, які за допомогою інвестицій упроваджуються в нафтогазовому секторі економіки, принципово змінюючи її технологічну структуру, поступово доповнюють або витісняють менш прогресивні традиції. З плином часу ці інновації стають загальноприйнятими і поширеними та трансформуються за допомогою інвестицій у традицію. Цей процес трансформації та диверсифікації, у якому взаємодіють традиції, інновації та інвестиції, повторюється циклічно. При цьому інноваційні трансформації проявляються в двох основних тенденціях: у динамічному розвитку інноваційної діяльності та інноваційній активності взаємодії суб'єктів ринку фінансових послуг та нафтогазового сектору економіки. Інноваційна активність – це внутрішня можливість і здатність створювати та реалізовувати інновації.

Інноваційною формою розвитку взаємодії учасників ринку фінансових послуг та суб'єктів господарювання нафтогазового сектору економіки є кластеризація як стійка форма партнерських відносин у результаті співпраці й ефективного використання можливостей та здібностей партнерів, поєднання кооперації та конкуренції. Кластер – це насамперед інноваційна форма самоорганізації суб'єктів ринку для виживання в умовах жорсткої міжнародної конкуренції. Оскільки національні кордони в умовах глобалізації економіки не завжди реалізують функцію економічного регулятора, інноваційні форми організації бізнесу і його взаємодії з органами влади і суспільства є вкрай необхідними.

Перевагами процесу кластеризації є такі аспекти її функціонування: фінансово-промислові кластери мають спільну стійку науково-виробничу базу та можливість поширення нових технологій, знань та продукції; кластери мають додаткові конкурентні переваги за рахунок можливості здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію, мінімізувати витрати на впровадження інновацій; фінансово-промислові кластери забезпечують підприємствам доступ до фінансового капіталу та оптимальне застосування виробничого і

фінансового потенціалів усіх учасників кластера; використовувати механізми взаємного фінансування учасників кластера та законні методи непрямого регулювання інноваційної активності.

Кластеризація призводить до позитивних змін у структурі капіталу шляхом формування «кластерного капіталу» як сукупності промислового, фінансово-кредитного та людського капіталів. Таким чином, кластерний капітал є фактично інноваційним завдяки можливості генерувати результати інноваційної взаємодії підприємств нафтогазового комплексу та фінансових установ на ринку фінансових послуг та впливати на підвищення рівня валового внутрішнього продукту. Кластеризація розвиває процеси трансформації традиційної взаємодії в інноваційні види економічної діяльності різними методами, спрямованими на максимізацію доходів завдяки взаємопроникненню їх капіталів на різних рівнях, у різних формах та сферах фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. **Базилевич В.Д.** Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В.Д. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 5–12.
2. **Барановський О.** Сьогодення світового ринку банківських послуг / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 4. – С. 18–23.
3. **Вовчак О.** Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація / О. Вовчак, Л. Крентовська // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 8. – С. 4–9.
4. **Власенко В.К.** Фінансове посередництво: проблеми і перспективи розвитку: [монографія] / В.К. Власенко, І.П. Шульга [та ін.]. – Черкаси: Вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2009. – 450 с.
5. **Корнєєв В.В.** Фінансові посередники як інститути розвитку / В.В. Корнєєв. – К.: Основа, 2007. – 192 с.
6. **Кремень В.** Стратегія конвергенції як сучасна модель розвитку фінансового посередництва в Україні / В. Кремень // Світ фінансів. – 2009. – № 4. – С. 165–173.
7. **Міщенко В.І.** Особливості посткризового реформування фінансового сектору України / В. І. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3–14.
8. **Унінець-Ходаківська В.П.** Ринок фінансових послуг: теорія і практика [текст] : навч. посіб. / В.П. Унінець-Ходаківська, О.І. Костюкевич, О.А. Лятимбор. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
9. **Гораль Л.Т.** Аналіз макросередовища газотранспортних підприємств в контексті використання їх потенціалу / Л.Т. Гораль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – 2015. – № 1 (111). – С. 122–126.
10. **Шумпетер Й.А.** Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
11. **Mensh G.** Stalemate in technology: innovation overcome the depression. – Cambridge, 1979. – P. 14.
12. **Полтерович В.М.** Институциональные ловушки и экономические реформы: Препринт # 987004. – М.: Российская экономическая школа, 1998. – 37 с.
13. **Посталюк М.П.** Инновационные отношения в экономической системе: теория, методология и практика. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – 331 с.
14. **Посталюк М.Л.** Обеспечение и регулирование инновационных отношений в экономической системе. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2003. – 191 с.
15. **Вагизова В.И.** Финансово-кредитное обеспечение инновационного взаимодействия хозяйствующих субъектов: теория, методология и практика. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2009. – 420 с.

Висновки і перспективи подальших досліджень

У перспективі ефективний механізм інноваційної взаємодії суб'єктів господарювання кластерних структур зможе забезпечити для нафтогазового сектору економіки підвищення рівня конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, розширення її експорту, впровадження передових інноваційних технологій, створення і розвиток нових виробництв, модернізацію основних фондів, збільшення кількості робочих місць тощо. Поглиблене вивчення кластерного методу інноваційної взаємодії фінансових установ та суб'єктів господарювання нафтогазового сектору економіки потребує подальшого дослідження рівня розвитку фінансового ринку, доступності венчурного капіталу для підприємств нафтогазового комплексу, визначення оптимальних часток інституційних інвесторів у кластерному капіталі.

Видобуток і транзит нафти

У 2015 р. в Україні (без урахування ПАТ «Чорноморнафтогаз») видобуто нафти з газовим конденсатом 2,5 млн т. Основний видобуток (2,2 млн т) припадає на підприємства Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України».

Транзит нафти територією України у 2015 р. становив 15,2 млн т проти 15,0 млн т у попередньому році.

За матеріалами http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245086132&cat_id=35081